

A SEGESVÁRI CSALÁD

Kolozsvárt a házsongárdi temető kápolnája mögötti táblájában, a keresztútól nem messze, egy sírdomb oldalában beágyazva találtam az alább ismertető kövecskét.¹ Eredeti felállítási helye tehát egészen bizonytalan, hiszen említett helyzete is csak a sírdomb földjének megkötésére szolgált. Adatait 1925 őszén jegyeztem le.

Anyaga: mészkő; alakja: négyszög átmetszetű hasáb; állapota: két oldalán és hátlapján, tetején és alján erősen megcsonkított töredék, előlapja pedig nagyon rongált. Kidolgozása: a betűk formálása jó mester kezére vall. Keletkezési ideje: a XVII. század második negyede.

Az előlap feliratának töredéke:

• I • M • G •

SCHESBVR
PIENTISSAE
AET • XXVIII
E .. TIV FILIO
GENITARV
.....

E csonka szövegből első látásra nagyon keveset állapíthatunk meg, de ha alapos boncolás alá vesszük, mégiscsak akadunk egyes támpontokra.

A feliratot kezdő három betűt • P • M • G • rövidítésnek merem meghatározni; ez azután hihetőleg *pro memoria genitoris* vagy *genetricis*-nek értelmezendő. E két lehetőségre való tekintettel megfejtésük semmi más kiindulópontot nem nyújt, minthogy e sírkő egyik szülő emlékét jelöli. De a második sor néhány betűje már elárulja azt is, hogy e kő előtt nyugovót SCHESBVR(ger)-nek hívták, vagy legalábbis segesvári származású lehetett. Köztudomású körülmény, hogy az állandó lakóhelyet változtatók rendszeren származási helyüket vették fel családnevükül, s ezért különösen a XVI—XVII. században egymással semmiféle rokoni kapcsolatban sem levő egyének viseltek azonos vezetéknevet. Emiatt sokszor nagyon nehéz közöttük az eligazodás, az azonosításnál pedig éppen óvatosan szükséges eljárnunk. Tehát itt is csak kiindulópontul használhatjuk fel e nevet,

¹ II. osztály A. tábla 1134. számú sír.

amelynek továbbfűzése csupán azzal a körülménnyel nyer biztosabb alapot, hogy a felirat negyedik sora az itt nyugovónak huszonnyolc évre terjedő életkorát is megőrizte. A szöveg-nyújtotta lehetőségeket továbbfűzve, azt találom, hogy az ötödik sor hiányos szavai nagyon hihetőleg E(xi)TIV(m) FILIO(rvm)-ra egészítendő ki, ez pedig azt jelentené, hogy az itt nyugovó felnőttek fiai is itt nyertek örök pihenőhelyet.

A harmadik-negyedik sorban olvasható PIENTISSAE... AET... vagyis „pientissimae... aetatis”, bárha egyaránt vonatkozhatnék férfira is, nőre is, a közhasználat a kegyességet, jámborságot mégis inkább asszonyi tulajdonságul szokta emlegetni. Kapcsoljuk ezt egybe azzal a körülménnyel, hogy a fiú (filius) megjelölést általában véve a 8—10 éven felüli, mígnem a fiúcska (filiolus) meghatározást mindéig a 8—10 éven aluli fiúgyermekre alkalmazták. Minthogy e felirat ötödik sorában megmaradt FILIO... után látható betűcsonk még „R” betűre kiegészíthető, de „L”-re egyáltalában nem — bizonyos ebből, hogy az előbb már bemutatott kiegészítés tanúsága szerint itt nagyobbacska gyerekeknek kell pihenniök. Ezeknek előrebocsátása után ha azt tételeznők fel, hogy az itt nyugovó 28 esztendő szülő férfi volna, abban az esetben — föltétlenül iparosról vagy kereskedőről lehetvén szó — a céhszabályokban előírt aprózkodás, legénykedés és vándorlás miatt legkorábban, ha 24—25 éves korában házasodhatott volna meg, illetéknéppen 28 esztendő korában még csak 3—4 éves gyermekei lehettek. Ezzel szemben a 28 éves anya akár már 14—15 éve is férjnél lehetett. Mindebből tehát az következik, hogy serdülő fiaival együtt mégiscsak az anyának kellett itt nyugodnia.

A hatodik sor GENITARV(m) szavának biztos összefüggését meghatározni nem tudom, de tekintettel arra a körülményre, hogy e jelző csakis többes számban álló nőnemű jelzett szóra vonatkozhatik, ezért nem lehetetlen, hogy benne — a fiúk mellé — leánygyermekkel kapcsolatos célzást kell keresnünk.

Végighaladva a felirat mindenik megmaradt szócsonkján, ezek után már feltehetjük a kérdést: vajon ki is lehetett az itt nyugovó fiatal anya? Azt hiszem, hogy személyazonosságát a nagyon reménytelennek látszó helyzet ellenére is nagy valószínűséggel sikerülni fog megállapítanom.

Kolozsvár múltjában kutatva, a Rudolfnak tett hódolati esküt aláírók között, mint városunk százférfiát (centumvir), 1603. február 1-én találom *Lőrincz Schespurger-t*.² Pusztán a vezetéknev azonossága azonban egymagában mit sem jelent, éppen ezért e felvetődött névhez további adatokat kutatva, találjuk a szabócéh szabályainak 1628. február 9-i magyar nyelvű megújításakor a céh négy gondviselőjének egyikéül *Segesvári (Schespurger, Schespriger) Lőrincet*.³ Ennek utána most már *Segesvári Bálint* krónikaíró feljegyzéseiből idézem, hogy „1631. 26 decembris tötték az ecsémet Segesvári Lőrinczet városul sáfár polgárrá az szász nation”. Ugyancsak ő írja, hogy: „1633. 23 junii menének ismét újólág német papért Lengyelországban, ugymint szász nation Segesvári Szabó Lőrinc, magyar nation Tököli János deák uramék polgári rendben.” Két esztendő múlva ugyancsak az előbbi krónikaíró jegyezte fel: „1635. 11 julii holt meg az

² EOE XVII, 460.

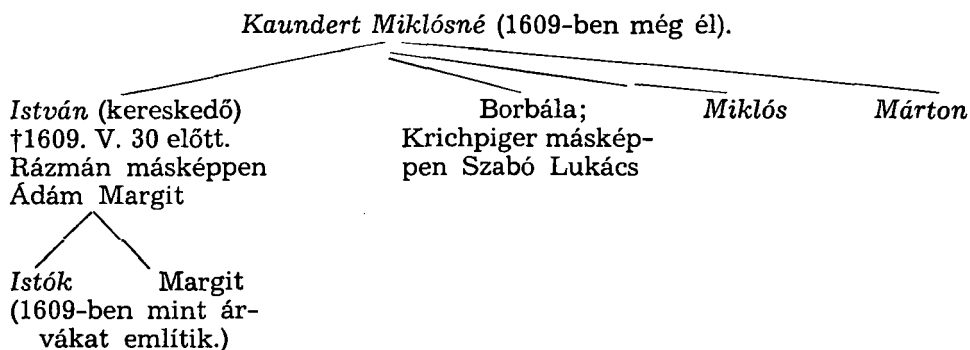
³ Jakab Elek: Kolozsvár története. II, 61.

istenfélő keresztyén aszszonyi állat Segesvári Szabó Lőrinczné Caundert Margit aszszony.”⁴

Az utóbb idézett sorokban, lám, mintha a sírkő „pientissima aetas” kifejezést találnók magyar nyelvre fordítva! Ugyanaz a gondolat, amelyet mintha egy és ugyanaz a fő szerkesztett volna!

Próbaképpen a most kapott új név útmutatása alapján kísértem meg a továbbnyomozást.

Az 1603. esztendei hódolati eskükönyvhöz visszatérve, a százférfiak között fordul elő *Steffen Kaundert* neve is. De Basta tábornoknak ugyanabban az évben december 1-én a kolozsvári városi tanácshoz intézett leirata nevét *Kondort Istvánnak* említvén, „néminemő arestaltatott marhája (vagyis áruja) felől” rendelkezett.⁵ Néhány évvel később Kolozsvár városának a successióról vagy másképpen az osztoztatásról vezetett jegyzőkönyvében az 1609. évben találtam az éppen ekkor elhunyt tekintélyes polgár *Kaundert István* örököseinek osztoztatását.⁶ Az itt felsorolt személyekből a következő leszármazási fa-töredéket állítottam össze:

Itt tehát ismét előbukkant az előbbi *Kaundert Margit*, aki 1609-ben kiskorú árva volt. Ezt a fő tételünket még az a körülmény is bizonyítja, hogy bátyját gyermekeket megillető becézéssel *Istók* néven emlegetik. Mindezt azután más oldalról is meg lehet világítani. Tudniillik ugyancsak a „successióról való tractatus”-ban adatok találhatóak *Kaundert Margit* anyai nagyanyjának, a magyar nemzetiségű *Nyíró Orsolyának* családjára vonatkozólag. Ha tehát az itt talált adatokat kiegészítem az egyháziak számadásai között még Balásfy Bálint ötvösmester jegyzőkönyvében található feljegyzésekkel, — a kolozsvári magyar patricius-családból származó *Nyíró Jánostól* kiindulva — a túloldali újabb leszármazási táblázatot nyerjük.⁷

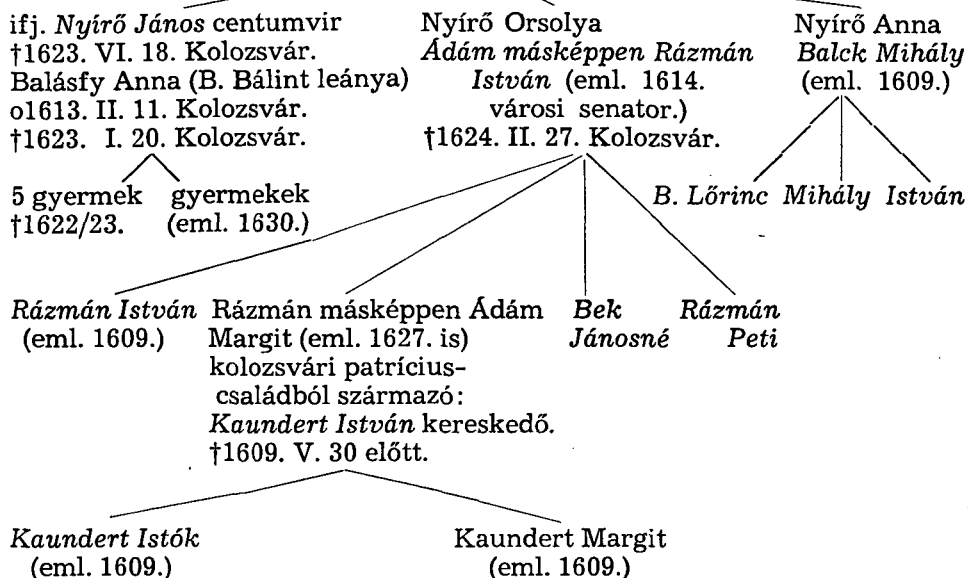
⁴ Segesvári Bálint krónikája. Erd. Tört. Adatok. IV, 202, 206. (A krónikát kiadó tudós Szabó Károly tévesen „Caundert”-nek olvasta az itt előforduló nevet.)

⁵ EOE XVII, 460. és Veress Endre: Basta György hadvezér levelezése. II, 328.

⁶ Osztoztató könyv. II, 21. (A kolozsvári állami levéltárban.)

⁷ I. h.; továbbá unitárius egyháziak számadáskönyvei és Balásfy Bálint jegyzőkönyve. (Uo.)

Nyíró János (ötvösmester)
(centumvir, városi senator)
†1623. VII. 29. Kolozsvár.
Brühhelt másképpen Stenczel Orsolya

Nos, tehát ha az 1609-ben megtalált kiskorú *Kaundert Margit*nak a dédapja: idősebb *Nyíró János* nemcsak ebben az esztendőben, hanem egészen 1623-ig még mindig életben volt, ebből nyilvánvaló, hogy e leánykának édesapja halálakor még egészen csöppségnek kellett lennie, másképpen nem futotta volna ki dédapja életkorából.

Ezek után megkísérhetjük a sírkő feliratában megmaradt életkor számát *Segesvári Bálint* krónikájának adatával összehangba hozni. Ugyanis ha feltételezem, hogy az 1635 júliusában elhunyt *Segesvári Szabó Lőrincné* elhunytakor 28 esztendő volt, akkor az 1607 körüli évek valamelyikében kellett napvilágra jönnie. Ez tehát nagyszerűen egyezik a megállapítható körülményekkel, ugyanis apjának az 1609. év első felében bekövetkezett elhunytakor alig 2—2½ esztendő lehetett.

Menjünk tovább!

Az 1636. évi városi sáfárpolgárok számadáskönyvükbe feljegyezték, hogy „Segesuari Lorincz Vram Lakadalmara attunk” ajándékot.⁸ Tehát ha Segesvári Lőrinc halála után nem is egészen egy esztendő múlva házasságra gondolt, ezért nem valószínű, hogy azonos személy lett volna a 33 évvel megelőzőleg már legalábbis javakorát élő centumvirrel. Hihetőbb, hogy itt két különböző személlyel kerültünk szembe, akik közül az egyik az apa, a másik pedig bizonyosan a fia lehetett. Így azután könnyen feltételezhető,

⁸ 1636. évi városi sáfárpolgár számadáskönyve. 757. (Uo.)

hogy a fiatalon elhunyt feleségnél a férj sem lehetett sok évtizeddel idősebb. Ezt különben az a körülmény is támogatja, hogy *Segesvári Lőrincet* 1614-ben vették fel a kolozsvári polgárok sorába,⁹ tehát csakis azután viselhetett köztisztviségeket. Második házassága azonban még az elsónél is jóval rövidebb életű volt. Ugyanis az 1637. esztendőbeli unitárius egyházfiak a harangozásokból befolyt jövedelmek között könyvelték el: „1637. Die 12. 7-bris P(ulsatum) est Pruden(ti) Viro D(omi)no Lauren(tio) Segesuari M(aiori) 5 Vicib(us).”¹⁰ E gyászsetről azután bővebben szól maga *Segesvári Bálint*, mondván: „1637. 11 sept. 12. és 1 órák között holt meg az ecsém Segesvári Lőrincz, kinek az atyja és az atyám voltak Segesvári Domokos fiai, mely Segesvári Lőrincz magtalanul hala meg, 12. sept. lőtt temetése tisztességesen és volt polgári rendben.”¹¹

És itt, ezzel az utód hátrahagyása nélkül bekövetkezett eltávozással kapcsolatosan emlékezzünk vissza a sírkő feliratának E(xi)TIV(m) FILIO(rvm) kifejezésére. Tehát csak most érthetjük meg ennek igazi mi-benlétét: az ő „magtalanul” történt elhunyta egyenlő *fiainak* előzetesen történt *pusztulásával*, hiszen gyermekei s felesége halálával ért nagy csapás rövid ideig tartott második házasságával sem oldódhatott fel.

A felsorolt bizonyítékok ilyenképpen annyira összeszűkítették a kört, hogy nyugodtan ki lehet mondani: e sírkőtöredék latin nyelvű feliratroncsa *Segesvári Lőrinc* szabómester első felesége és fiai emlékét volt hivatva megörökíteni. Így tehát egyik derék polgárcsaládunk tagjait sikerült a házsongárdi temető múltjából ismét életre hívni. Sőt ha az adatnyomokat még tovább követjük, reátérhetünk a közelmúlt években Pirnát Antaltól felfedezett s idősebb Heltai Gáspárra vonatkozó emlékek közül arra, amely azt örökítette meg, hogy néhai *Segesvári Domokos* fia és leányai a kolozsvári bírák előtt 1570. április 21-én pereskedtek bizonyosan mostohaanyjukkal. Ezt az adatot megőrző jegyzőkönyv azt is tudtunkra adja, hogy a végrendelet megszerkesztésére a beteg *Segesvári Domokos* Heltai Gáspárt kérte meg, aki azután a bírák előtt azt vallja, hogy „Megh az leany Byrtak Rea (az apjukat), hogy az fiaynak haggya az ovarbely hazat”. Ennek az adatnak az ismertetése után az érdeemes közlő azt állapítja meg, hogy „a vallomásban szereplő személyek közül csak Eppel János ismeretes”.¹² Erről az Eppel Jánosról mi még megjegyezhetjük, hogy tekintélyes, vagyonos polgár, s az övé volt az Óvárban az a ház, amelyben Bocskai István erdélyi fejedelem 1557. január 1-én született.¹³ A továbbiakra nézve pedig azzal egészíthetjük ki Pirnát értékes közleményét, hogy Eppelen kívül — legalább részben — ismerjük a *Segesvári család*ot is. A perből ugyanis azt tudjuk meg, hogy az 1570-ben elhunyt családfőnek legalább két fia és két leánya volt. A nagyobbik fiú neve nem ismeretes, de mégis meg merek egy, kétségtelen adattal nem támogatott megjegyzést kockáztatni. Ugyanis vajon nem volt-e azonos azzal a *Caspar Schespurgensis*-sel, akinek nyomdai jelzésével (*Claudiopoli Typis Casparis Schespurgensis*) jelent meg 1583-ban

⁹ Jakab Elek. II, 293.

¹⁰ Egyházfiak számadáskönyve az unitárius egyházközség levéltárában.

¹¹ ETA. IV. 213.

¹² Pirnát Antal—Végh Ferenc: Új adatok Heltai Gáspárról. ItK 1956: 72.

¹³ Erd. Tört. Adatok. IV, 165. és Sándor Imre: Kolozsvár címeres emlékei. Kolozsvár, 1920. 35.

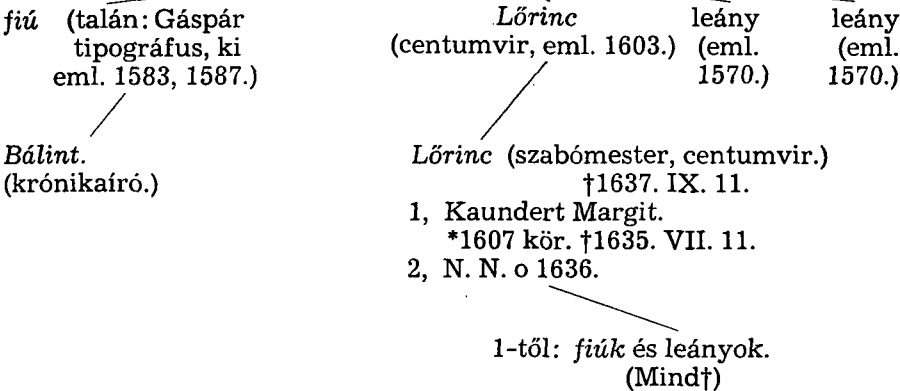
Donatusnak „de octo partibus orationis Methodus” című munkája¹⁴ s aki 1587. június 23-án özvegy Herthel Péterné Heltai Borbálával együtt, mint néhai idősebb Heltai Gáspár monostori papirosmalmának társtulajdonosa („Casparus Schesberger búchdrucker zu Claúsenbürg vnd fraw Barbara heltin verlassener witib vorzeiten des Erbaren Peter hertels”) fordul elő?¹⁵ Ezt a lehetőséget némileg támogatná, hogy *Segesvári Gáspár* a maga tulajdonának állítja a Heltainé halála után kinyomtatott könyv betűanyagát, s éppen ezért nem is lehetne feltűnő, hogy *Segesvári Domokos* éppen Heltaihoz fordult végrendeletének megfogalmazása végett. Ezenkívül az a körülmény is tekintetbe veendő, hogy a nyomdászság szokásai egykor magasabb iskolai végzettséget kívánván meg,^{15/a} érthetővé tenné, hogy az idősebb *Segesvári* fiú *Bálint* nevű fia is — polgári foglalkozása mellett is — miért nyúlt a tollhoz, s a magyar művelődés szolgálatába szegődött Heltai példájára miért is éppen magyar és nem német nyelven örököltette meg a XVII. századbeli Kolozsvár megismeréséhez ma már nélkülözhetetlen krónikáját? *Segesvári Domokos* ifjabb fia pedig az 1603-ban már említett *Lőrincz Schespurger* volt, az ő fia azután az itt nyugovó fiatalasszony férje: hasonlóképpen *Segesvári Lőrinc* (a sírkő felirata szerint: SCHESBVR(ger) szabómester, aki szintén centumvir vala, minthogy csak így lehetett sáfár-polgár is.

E *Segesvári* családról tehát a következő képet nyerjük:

Segesvári Domokos (kolozsvári óvárbeli lakos)

†1570. (IV. 21 előtt.)

2-ik(?) felesége él 1570-ben

Jakó Zsigmond kolozsvári egyetemi tanárnak a kolozsvári Heltai-nyomdáról a közelmúltban megjelent érdeemes cikkét olvasva,¹⁶ kissé kalan-

¹⁴ RMK II, 174.

¹⁵ Jakab Elek. II, 320, 341. és Okl. II, 68.

^{15/a} Szerző: A XVI—XVIII. századbeli kolozsvári nyomdászok iskolai és szakmai végzettsége. MKSzle 1963: 170—85. és Kny.

¹⁶ Jakó Zsigmond: Újabb adatok a kolozsvári Heltai-nyomda kezdetéhez. MKSzle 1961: 60—65.

dos, de ennek ellenére is megfontolandó gondolattal kell számot vetnünk. Jakó ugyanis nagyon helyesen tételezi fel, hogy az a *Schesspurger János*, akit Heltai papirosmalmának 1563-ban történt létesítésekor szakértőként Krakkóba küldött, azzal a *Kewnyomtatho Jánossal* azonos, aki bizonyos végzett munkájáért 1557-ben készpénzt kapott a várostól. De ugyancsak azonosítani meri az 1563-ban itt könyvkereskedési jogot nyert *Johannes Schesspurgerrel*, más néven *Johannes Schulthtal*, valamint *Johannes Bibliopolával*.

E férfiú nevét és személyét azután kapcsoljuk a fentebb bemutatott családfához, mindenképpen végleges megoldásra váró érdemes feladattal találkozunk. Jakó meglátása ugyanis felülről, az enyém pedig alulról való nézet útján jut el egy olyan vázrajzhoz, amely — kifogástalanul való kitöltése esetében — Kolozsvár ipari életét nem jelentéktelen képpel gazdagítaná.

Végezetül nem hallgathatok Segesvári Lőrincné testvérbátyjáról: *Kaundert Istvánról* sem, aki már egészen fiatalon városi nótárius. 1632 őszén Rózsás Istvánnal Lengyelországba küldetvén, ők hozták magukkal Rakowból a kolozsvári szász unitáriusok papjával és iskolaigazgatóul Stegmann Joachimot, socinianus elvei miatt állását veszített danckai református papot.¹⁷

¹⁷ Gál Kelemen: A kolozsvári unitárius kollégium története. II, 395—98. és Erd. Tört. Adatok. IV, 203.